

Mindez azonban, amit itt felemlítettünk, eltűnik a regény sok szépsége mellett. Illés Béla ábrázolásának könnyedsége mellett is talán legközelebb jutott már a magyar írók közül a szocialista realizmushoz, hiszen szovjet embereket tud ábrázolni hitelesen: úgy jelennek meg nála a szereplők, olyan megvilágításban, hogy mindenki érzi a mögöttük lévő társadalmi fejlődést, a szocializmus felé vivő útát.

Illés Béla mindenkihez tud szólni regényében. Könyve a könyvnapok legkedveltebb könyvei közé tartozott. Mindenki örömmel vette és olvasta. A dolgozókhöz talán legjobban megtalálta az útát. Vidám optimizmus aranyozza be az egészet. Igen gyakran találkozunk pompás, tömör jelenetekkel, melyek közül itt csak egyet említek, azt, amikor behatolnak a nyomda pincéjébe. A nyomdászok mint elvtársakat fogadják őket. Mitya hadnagyszeretné kifejezni, hogy együtt érez velük. Ezt mondja: „Rákosi Mátyás.“ A munkás gondolkodik pár pillanatig és így válaszol: „Sztálin.“ És megölelik egymást.

Illés Béla — ezt ismételnünk kell — a népnek, tehát mindenkinek ír és tud írni. Különösen fontos ez a könyv ebből a szempontból. A munkásság és parasztság tömegei olvassák és lelkesednek érte. Művészi szerkesztés szempontjából rendkívül érdekes, ahogy a budapesti harcoktól tovább utal s mintegy szétküldi üzenetét a végén azzal, hogy Kovács János, a regény paraszti figurája elindul Dunántúlra, haza, hogy elvigye a parasztok közé mindazt, amit látott: az optimizmust, a munkakedvet s a szovjet nép szeretetét.

SÉRES JÓZSEF

J. GERMAN: TÖRTÉNETEK DZERZSINSZKIJ ÉLETÉBŐL (*Új Magyar Könyvkiadó N. V.*)

J. German mottót írt a könyv elejére, Dzerzsinszkij leveleiből vett részletet s ez a mottó valóban átsugározza az egész könyvet: „A szükségszerűség nagy belső tudatával kell birni ahhoz, hogy az ember halálba menjen az élet kedvéért, rabságba induljon a szabadság kedvéért és ereje legyen nyitott szemmel átélni az élet egész poklát, mialatt lelkében a szépség, igazság és boldogság zengi nagyszerű, fenséges himnuszát.“ Pontosan kifejezte ezzel Dzerzsinszkij élete tartalmát. Nemcsak a nagy forradalom előttre, hanem a győztes forradalom utánra vonatkozólag is, mert hiszen az ő élete továbbra is a kegyetlen harcok és szenvedések időszaka volt még.

És mi volt az a feladat, amit Germannak, az írónak vállalnia kellett a könyv megírásánál? Látszólag a valóság hű visszaadása, a tényleg megtörtént események elmondása. German azonban igazi művész, aki nem kopiroz, nem a naturalizmus, hanem a szocialista realizmus szellemében írta meg művét. A könyv tehát

nem válhatott riportok gyűjteményévé. Annak ellenére, hogy nem regény, hogy csak egyes mozzanatok ábrázolásán keresztül állítja elénk a Nagy Októberi Forradalom egyik hőseit, a meg nem alkuvó kommunista embernek alakját; kitűnően megszerkesztett művészi egész ez a könyv. Regénnyé olvasztásnál elkerülhetetlen lett volna kiegészítések, elképzelt mozzanatok beleszövése. German bizonyára úgy érezte, hogy Dzerzsinszkij, mint ember, mint harcos kommunista egymagában olyan típus, életének egyes eseményei olyan sokatmondóak, hogy meseszövéssel csak meghamisíthatná. Mindez azonban nem jelenti — s ezt ismételtelen kell hangsúlyoznunk —, a művészi megformálás elhanyagolását. Az egyes történetek önmagukban olyan csiszolt kis ékkövek, amelyek aztán rendezett egészszé állnak össze s amelyek mind a nagy központi célt szolgálják: a haladásért vívott harc népszerűségét, az új, a kommunista ember mérhetelen fölényének megmutatását a régi fölött.

Szerkezetét tekintve két részre oszlik a könyv. Az első rész a forradalom előtti, a második a forradalom utáni küzdelmek. Dzerzsinszkij töretlenül megy át az elsőn s még keményebben áll helyt a győzelem után.

1897-ben kezdődik az első történet. A vilnai cipészek, akikkel együtt dolgozott addig, búcsúznak Dzerzsinszkijtól. Alig lépte még ekkor át a 20. évet, de minden munkás úgy érzi, hogy ő volt az igazi vezetőjük irányítójuk. — „Te bátorítottál, hogy ne adjuk meg magunkat, te mutattad meg a győzelem útját” — szól hozzá az egyik társa s ez csakugyan így volt Dzerzsinszkij fiatalságától kezdve, ezt érezte legfőbb feladatának: megmutatni a győzelem útját. Mit köszönhetnek neki a vilnai cipészek? Az öntudatra ébresztést, saját erejük és jövőjük megmutatását. Szinte jelképesnek vehetjük, hogy munkástársai egy cipővel ajándékozták meg útravalóul, amelyet közösen készítettek. Ez a cipő fogja őt emlékeztetni arra, hogy a vilnai cipészek vele maradnak s a felszabadítást, a forradalmat várják tőle.

És bizony nagy szüksége volt az ilyen biztató emlékekre. Az akkori Oroszország csendőrrel, börtönnel és fölbérelt árulókkal várta a haladás híveit. Dzerzsinszkijt nem törte meg a börtön, nem ijesztette meg a csendőrszurony sem, hiszen nem csupán önmagáért élt. A börtön nem a tétlenség, a passzív szenvedés helye volt számára. Igazi forradalmi ereje itt a börtönökben mutatkozott meg legnagyobb mértékben. Ott is vigasztalt, ott is szervezett, ott is öntudatra nevelt. Módja volt rá, hiszen a cári börtönök forradalmárokkal, elnyomott szegény emberekkel voltak tele, akiknek nagy szükségük volt a vigasztalásra. Hogyan vigasztalt Dzerzsinszkij? Igen különböző módon. Szinte magunk előtt látjuk, amint a börtönudvaron a hátán cipeli naponként séták alkalmával a tüdőbajos beteg társat, csak hogy friss levegőt szívhasson az is. Önfeláldozásban utólérhetetlen, de nem tudjuk,

hogv bajtársias szeretetét, áldozatkészségét csodáljuk-e jobban, vagy merészségét, rettenthetetlen bátorságát és öntudatát, amelylyel a legnehezebb helyzetben is sikert ért el. — Az első rész történeteinek az a legfőbb mondanivalója, hogy nincs az a helyzet, amelyben le kellene mondani a cselekvésről. Bátran megy előre a foglyok közt amikor a részeges parancsnok mellének szegezi a pisztolyt. Körülötte mindenki elszörnyed és várja, hogy mikor dördül el a lövés, de ez nem történik. Dzerzsinszkij lélekjelenléte és a helyzet felismerése olyan nagy volt, hogy világosan látta, mit kell tennie. A parancsnok nem mert lőni. Miért? — „Meggyőződésem erejétől ijedt meg. Értitek? — magyarázta társainak. — Én meggyőződött ember vagyok, ő pedig nem. Ő bérenc, én pedig nem. Igen, ez egyszerű: a bérenc megijedt a nem-bérenc-től.“ S így magyarázott tovább. Megmutatta mindjárt ezen az eseten keresztül is, miben van a munkásosztály fölényének titka s miért kell föltétlen győzniök. Mert mindenütt ez áll nála előtérben, a győzelem. Most is ezzel zárja a vitát: „Csak az az egy dolog kellemes, hogy ismét győztünk!“ Ez a motívum számtalanszor visszatér Dzerzsinszkij életében. Ezért szervezi a bravuros és veszélyes felkelést is pl. a gyűjtőfogházban. Arra törekszik, hogy megmutassa a munkásoknak, hogy az ellenség nemcsak alávaló és gyűlöletes, hanem amellet gyenge és gyáva is. Gyáva, mert nincs meggyőződése, nem az igazság tudata, csak silány önzése vezeti. Az ellenséget tehát le lehet és le kell győzni. Óriási jelentősége van ennek a magatartásnak. Ezzel a magatartással győzött a második világháborúban is a Vörös Hadsereg a fasiszták ellen, ez a magatartás tette lehetségessé a Nagy Októberi Forradalom győzelmét s German éppen ezt tudja könyvében a legdrámább feszültséggel megmutatni Dzerzsinszkij életében.

Csak természetes, hogy Lenin, aki jól ismerte az embereket, a győztes forradalom után éppen órá bízta az ellenség leleplezésének és végleges felszámolásának nagy feladatát. Erről szól a könyv második része. „Pokoli munka és pokoli küzdelem — írja Dzenzsinszkij a leveleiben. — De szívem élő maradt a harcban, ugyanolyan, amilyen azelőtt is volt.“ Azt jelenti ez, hogy ugyanakkor, amikor a legkönyörtelenebb módon írtja ki az ellenséget, — a befurakodott álrúhás herceget éppen úgy, mint a szabotáló, vagy ellenforradalmi egyéb kártevőket, ugyanakkor a legmelegebb szeretettel fordul a nép felé s minden lehetségest megtesz értük. Minden áldozatra képes a közösségért.

*

Szóltam már arról, hogy mindez rendkívül művészi erővel jelenik meg J. German művében. Ennek nem utolsó bizonyítéka az, hogy a dolgozók, akik olvasták a könyvet, nagy elragadtatással nyilatkoznak róla. Már az első oldal annyira megragadta figyelmüket, hogy utána nem tudták letenni. Hangosan olvasták fel otthon, vagy olvastatták a gyerekekkel az egészet, mert „ez erővel tölt el bennünket is.“

Ott lobog ezekben a történetekben a szabaságszeretet, az emberszeretet olthatatlan lángja. Ott lobog a szenvedély, amely nélkül nagy tetteket végrehajtani és győzni nem lehet. A harcos és győzni tudó igazi kommunista embert állítja elénk ebben a látszólag igénytelen formában German. — Legfeljebb az lehetne kifogásolni valónk a könyvvel kapcsolatban, hogy a második rész minden szépsége ellenére is, sokkal szegényebb az elsőnél. Azt a látszatot kelti ez, mintha Dzerzsinszkij életének legfőbb szakasza a győzelem előttre esne s mintha utána egy szintelenebb, eseménytelenebb élet következett volna. Pedig éppen a megírt történetek bizonyítják, hogy Dzerzsinszkij élete és harca az Októberi Forradalom után bontakozott ki igazi nagyságában.

SERES JÓZSEF

LÖDI FERENC: IGY AKAROM

(*Versek. Franklin.*)

Egy szegedi ifjúmunkás útja az esztergapadtól a szakérettségis kollégiumig — ez Lódi Ferenc életének döntő szakasza. S közben a költővé formálódás meglepően eredményes, felfelé ívelő pályája.

Az ifjúmunkás első élményei a műhelyben, a Rákosi-híd kemény szegecselési munkája, népi demokráciánk eredményeinek költői tudatosulása a formakeresés rövid periódusán keresztül 1950 nyarára verskötetté érlelte a fejlődőképes s mindenütt a Párt irányító szeretetére és támogatására érdemes ifjú gazdag s harcolni tudó belső világának, meggyőződésének és az igazságba vetett hifének ereje. A Tiszatáj írói munkaközösségének termő talajába egészséges mag hullt: a másféléven át tartó rendszeres ideológiai és szakmai nevelés eredménye nem maradhatott el: Lódi Ferenc, a költő hangja egyre biztosabban s ércesebben csendült, míg eljutott a „Szeged“ig, egy nagyszabásu elbeszélő költemény önmagában is nagy felkészültséget igénylő, — a mult sötét világát maró keserőséggel ábrázoló s a jelen biztató eredményein át a boldog jövő képét megrajzoló — kiváló teljesítményig! Ez a vers a Délmagyarország hasábjain keresztül a szegedi dolgozó tömegekben olyan visszhangot keltett, amely példátlan az elmúlt évek történetében. Egykori munkatársak meghatódott hangú dicsérő sorai mellett az ifjúság lelkesítő elismerése bizonyítja, hogy Lódi Ferenc az új, szocialista lírának egyik legizmosabb tehetsége s ígérete lett. — A költő feladatát azt hisszük, kitűnően oldotta meg: szavainak hiteles élményfedezete, az új ábrázolásmód, viszonya a munkához s népi demokráciánk nagy eredményeihez megnyitotta számára a fejlődés biztos perspektíváját. Verseivel felzárkózik a mindennapi események mögé: kötetének egy-egy fejezete — fontos állomás szocializmust építő országunknak. Vajjon mi más lehet a szocialista költő feladata? Megénekelni épülő gyáraink boldog életét, a Szovjetunió baráti támogatását és kemény harcainak nálunk is megmutatkozó eredményeit,